

ЗМІСТОВНІ ОЗНАКИ КОМПЛЕКСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ ПРИРОДНОГО БАГАТСТВА УКРАЇНИ

SUBSTANTIVE FEATURES OF COMPLEX ECONOMIC ASSESSMENT OF UKRAINIAN NATURAL WEALTH

Михайло ХВЕСИК, доктор економічних наук, професор, академік НААН України, директор Державної установи «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», Київ

Mykhaylo KHVESYK, Doctor of Economics, Professor, Academician of the NAAS of Ukraine, Director of the Public Institution "Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine", Kyiv

Ігор БИСТРЯКОВ, доктор економічних наук, професор, Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», Київ

Ihor BYSTRYAKOV, Doctor of Economics, Professor, Public Institution "Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine", Kyiv

Дмитро КЛИНОВИЙ, кандидат економічних наук, Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», Київ

Dmytro KLYNOVIY, PhD in Economics, Public Institution "Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine", Kyiv

Степан ЛИЗУН, доктор геолого-мінералогічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи, Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», Київ

Stepan LYZUN, Doctor of Geological and Mineralogical Sciences, Deputy director for scientific and research activity, Public Institution "Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine", Kyiv

Проблема. Відповідно до положень Конференції ООН «Ріо+20» світове співтовариство підтвердило значущість курсу на сталий розвиток. Однак, урахувавши ситуацію, що склалася, на саміті змінено акценти, зокрема, у напрямі забезпечення фінансової основи сталого розвитку. У контексті зазначеного в Україні набувають вагомості стратегічні питання капіталізації національного природного багатства, зокрема вартісна економічна оцінка природного багатства як капіталу. Насамперед це стосується процесу перетворення споживчої вартості ресурсу в дієвий капітальний актив. На превеликий жаль, більшість попередніх оцінок природного багатства України є неповною, оскільки вони не враховують ринкових реалій розвитку національної економіки, а тому складно визначити реальну вартість природного багатства нашої держави.

З огляду на вищенаведене виникає необхідність удосконалення методів оцінки природних ресурсів, у першу чергу завдяки врахуванню фактора їх капіталізації. За таким підходом діючі методики потребують розширення характеристик обґрунтування, включаючи дисконтування, залежність вартості

природного капіталу від часу, параметри ризиків тощо. Але на цьому шляху виникають об'єктивні труднощі. Багато в чому вони пов'язані, з одного боку, з нерівномірністю капіталізації природних ресурсів у системі господарювання, а з другого – з інформаційною асиметрією показників оцінки різних елементів природного капіталу, що в цілому ускладнює проведення об'єктивної оцінки природного багатства як капіталу. Тому виникає необхідність переосмислення концептуальних засад оцінки природного багатства з теоретико-методологічних позицій. У першу чергу це стосується питань упорядкування комплексної оцінки природних ресурсів щодо визначення її функції в якості інструменту управління природними ресурсами; виявлення проблемних вузлів оцінки економічної вартості, а також ціннісних ознак екологічної та соціальної складових природних ресурсів; визначення ролі природної ренти у формуванні природного капіталу; упорядкування статистичної бази щодо актуальної оцінки природного багатства в системі національного багатства України.

Природне багатство входить у систему національного багатства, яку можна

У статті досліджено методологічні засади комплексної оцінки природного багатства України з позицій визначення сутнісних ознак процесу капіталізації природних ресурсів, включаючи земельні, водні, лісові та мінерально-сировинні, а також забезпечення цього процесу відповідною інформаційно-аналітичною базою з урахуванням особливостей розрахунку їх вартісних показників.

The article deals with methodological bases of complex assessment of Ukrainian wealth from the standpoint of determination the substantial features of the natural resources capitalization process, including land, water, forest, mineral and raw ones, as well as providing of this mechanism with informational and analytic base taking into consideration the peculiarities of their cost indicators calculation.

Рис. 1. Компоненти природного багатства у системі національного багатства

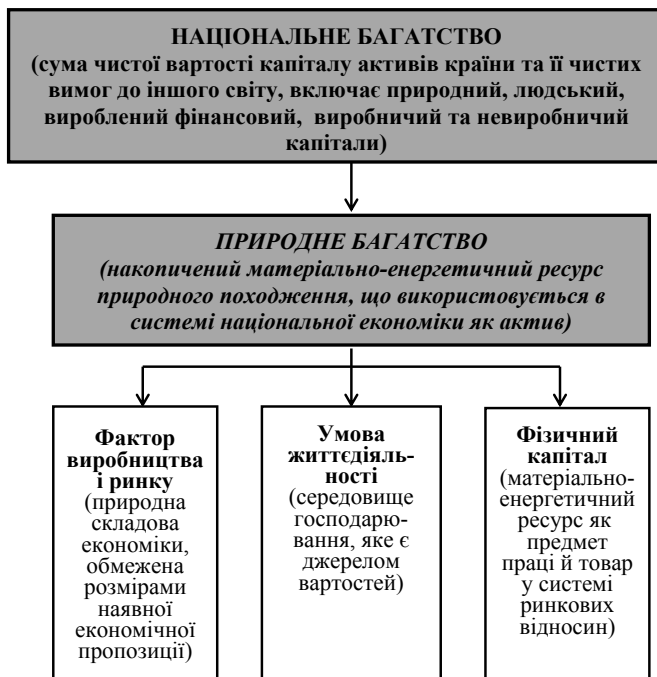

Рис. 2. Системні ознаки формування концепту природного капіталу

визначити як суму чистої вартості капіталу активів країни та її вимог до іншого світу (рис. 1). Відомо, що національне багатство формується сукупністю капіталів, включаючи природний, людський, вироблений фінансовий, виробничий та невиробничий. Слід підкреслити, що природне багатство належить до невироблених нефінансових активів. Хоча в загальному розумінні воно не є продуктами людської праці, однак у будь-якому випадку потребує прикладання відповідної праці для освоєння та забезпечення участі в системі національного господарства в якості ресурсу.

У зазначеному контексті виникає необхідність чіткого розуміння ознак природного ресурсу як фізичного капіталу, зокрема того, що стосовно відновлюваних ресурсів він несе в собі здатність до самовідтворення. У такому разі його пропозиція на ринку природних ресурсів не є жорстко визначеною пропонованою наявністю ресурсу, як, наприклад, щодо мінерально-сировинного потенціалу. Здатність природного капіталу відновлюваних ресурсів, включаючи земельні, водні, лісові, фауністичні, природно-рекреаційні тощо, до самовідтворення

з певною швидкістю вказує на його системну особливість відтворювати власну первинну споживчу вартість і формувати абсолютну додаткову вартість за рахунок очищення води, нарощування ґрунтового покриву, збільшення запасів деревини та інших біологічних ресурсів.

Хоча швидкість такого відтворення природного капіталу є незначною, на думку більшості дослідників, вона не перевищує 2% на рік. Проте в даному випадку можна говорити про природну капіталізацію ресурсів, що є складовою капіталізації природних ресурсів як фізичного капіталу в системі суспільного виробництва у цілому. Така природна капіталізація фізичного капіталу може бути встановлена через відтворювальну ренту, а отже, її визначення має бути обов'язковою складовою оцінки. У цілому до системних ознак формування природного капіталу слід віднести такі (див. рис. 2).

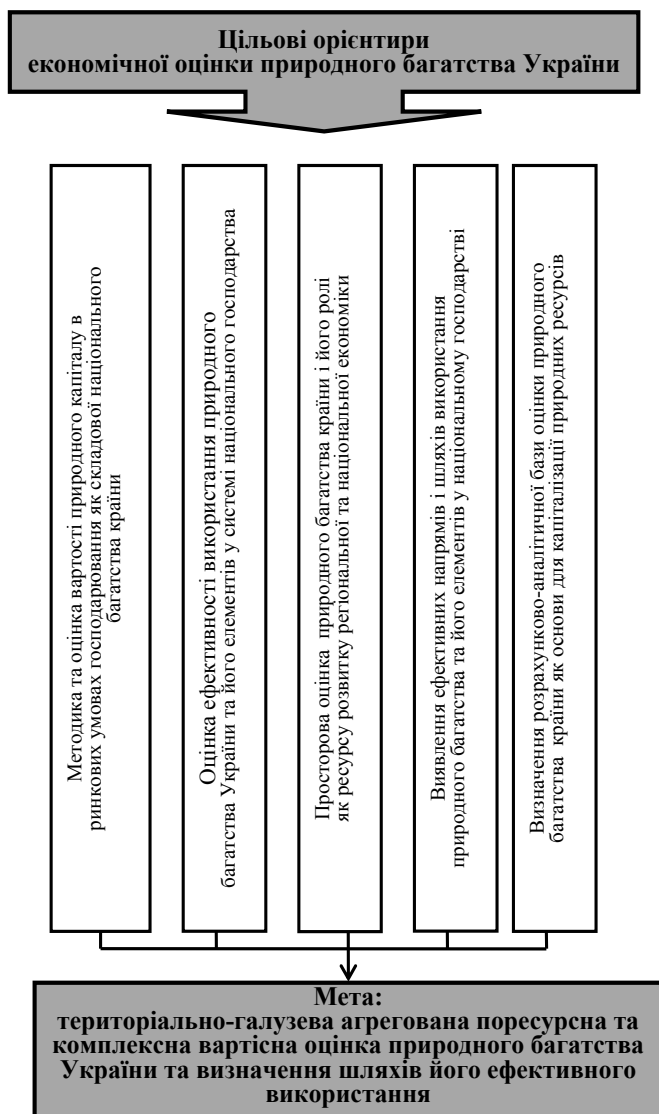
Оцінка природних ресурсів. Основні проблемні питання адекватної оцінки природних ресурсів пов'язані з недосконалістю загальної методології її проведення, а також наявністю придатної нормативно-правової бази виконання відповідних розрахунків. Тривалий час природні ресурси розглядалися окремо від проблем оцінки елементів національного багатства та їхнього відтворення. Саме відсутність дотепер єдиних погоджених методичних підходів до економічної оцінки природних ресурсів, включаючи водні, земельні, лісові та надра, не дозволяє враховувати й відображати їх у складі національного багатства країни поряд із вартістю основних виробничих фондів. На сьогодні існує нагальна потреба у формуванні сучасної відповідної методики комплексної оцінки природних ресурсів. На цьому шляху в першу чергу необхідно сформувати аналітичну базу показників, за допомогою якої можливо надати повну характеристику вартісних параметрів природного капіталу як природного багатства в розрізі держави в цілому та окремих регіонів. У зв'язку із зазначеним варто зосередити увагу на питаннях виявлення сутнісних ознак саме комплексності в оцінці природного капіталу. З методологічного погляду слід підкреслити, що природний капітал формується з різних видів капіталів природного походження, які у свою чергу є агрегованими сукупностями видів капіталів у межах оцінок окремих природних ресурсів, що належать до складу різних явищ природи. Таким чином, об'єктивно виникає необхідність визначення сукупної вартості природного капіталу.

В основу комплексної оцінки покладено цільовий підхід. Фактор визначення кінцевого результату у комплексній оцінці стає визначальним, оскільки задає її фрейм, тобто границі, в яких застосовуються різні методи оцінки. Дійсно, виходячи із системних позицій, якщо багатостороння оцінка об'єкта, явища або процесу не спрямована на конкретний кінцевий результат, то вона не може вважатися комплексною, тому що має швидше характер оціночного конгломерату, у найкращому випадку є агрегованою, сумарною оцінкою об'єкта дослідження. Сучасні наукові підходи розглядають комплексність (Н. Луман, Т. Парсонс та інші [1; 2]) як явище, яке може бути описане лише з певним рівнем редукції та генералізації, тобто на основі моделювання. Отже, комплексну оцінку природних ресурсів слід розглядати в якості моделі багатобічної оцінки природного об'єкта, спрямованої на досягнення сформульованої мети на основі врахування основних економічних цільових орієнтирів (рис. 3).

При цьому важливим стає визначення сфери використання комплексної економічної оцінки природних ресурсів. Так, зокрема, комплексна вартісна економічна оцінка природних ресурсів набуває виключного значення для розробки системи показників оцінки природної складової національного багатства на основі ринкової вартості природних ресурсів. Це дозволить зіставити обсяги ресурсів, якість та їхню ціннову структуру, визначити пріоритети щодо ефективності використання ресурсів на всіх рівнях управління. У цілому комплексна економічна оцінка природних ресурсів зорієнтована на:

- облік вартості природних ресурсів у складі економічних активів країни;
- створення ефективної системи кадастрів природних ресурсів;
- вирішення проблем раціонального використання природних ресурсів;

Рис. 3. Цільові орієнтири економічної оцінки природного багатства України

- визначення можливостей щодо сек'юритизації природних ресурсів та їх використання в якості джерел похідного фінансового капіталу;
- створення ефективної системи екологічного та господарського права;
- визначення адекватної вартості природних ресурсів як бази оподаткування;
- удосконалення податкової системи країни та поповнення бюджетів усіх рівнів;
- впровадження інноваційних форм природно-ресурсного менеджменту й створення системи ефективного управління природними ресурсами;
- обґрунтування стратегій соціально-економічного розвитку регіонів та країни;
- забезпечення корпоратизації природокористування.

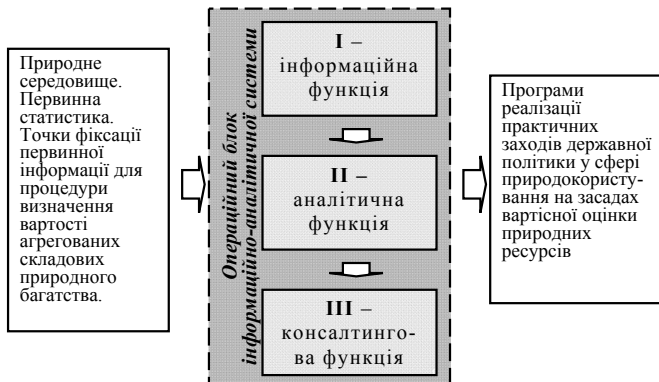
Екосистемний капітал. З огляду на те, що комплексна оцінка природного багатства є одним з найбільш складних завдань економічних розрахунків, слід зосередити увагу на проблемних позиціях врахування при окресленні структури природного капіталу не тільки лінійно визначених складових, включаючи земельні, водні, лісові та мінерально-сировинні ресурси, а й її нелінійну складову, пов'язану з економічною оцінкою емерджентних властивостей екосистеми як цілісного утворення. Тобто крім оцінки якісних ознак окремих складових природного багатства враховується також і фактор унікальності їх

поєднання між собою. Тут мається на увазі їх економічно вигідне географічне розташування, висока територіальна концентрація тощо. Всі ці передумови і створюють у цілому унікальні можливості ефективного використання природного капіталу в системі національного господарства. Таким чином, комплексна оцінка природних ресурсів повинна враховувати важливий аспект загальногосподарської цінності всієї сукупності природних ресурсів для національної економіки в якості екосистемного капіталу.

З визначених позицій особливу увагу слід приділяти таким ознакам довкілля, як: загальний стан природно-антропогенної екосистеми, в якій ведеться господарювання; загальноекономічна ситуація в регіоні, країні та світі; затребуваність природного ресурсу як економічно вигідного в експлуатації елементу виробництва відповідно до соціально економічних умов тощо. Отже, оцінка природного ресурсу як капіталу, вартості та джерела вартості з урахуванням конкретних соціально-економічних умов, з одного боку, та стану екологічного середовища господарювання, з другого боку, є дуже гнучкою та дає змогу окреслити вартісні параметри природних ресурсів у конкретній прив'язці до території. При цьому цілком імовірно, що в умовах ринку така ситуація значною мірою сприяє процесу отримання адекватної, реальної оцінки господарської віддачі місцевого ресурсу. Таким чином, оцінка екосистемного капіталу в складі природного багатства стає виключно важливою, оскільки відображає саме синергетичний характер системної взаємодії різних видів природних ресурсів між собою, а також вказує на рівень економічної віддачі їх сукупності, яка перевищує в загальному випадку просту суму ефектів окремих агрегованих компонентів. Тобто оцінка екосистемного капіталу в складі природного багатства має бути оцінкою ефекту від наявності кожного ресурсу як екосистемного елементу, а також усіх природних компонентів у комплексі. Фактично організація природокористування на системних засадах забезпечує отримання не тільки прямих, а й опосередкованих економічних вигод за рахунок збільшення вартості природного капіталу. Останній ефект є прихованим, зокрема: в умовах самовідтворення відновлюваних компонентів природної екосистеми, у врахуванні ознаки природного капіталу як джерела екологічної ренти, а також у визначенні впливу навколишнього середовища на покращення творчих ознак людини в контексті розвитку суспільного виробництва й продуктивних сил у цілому.

Як зазначалося вище, економічна оцінка такого екосистемного ресурсу в Україні в складі природного багатства та природно-ресурсного потенціалу до цього часу не проводилась. Єдиним методом, який дозволяє визначити вартість цього природного ресурсу, на сьогодні є дохідний підхід. Цей метод не використовувався раніше в Україні, оскільки дохід від екосистемного ресурсу є переважно прихованим, «розчиненим» в інших видах доходу, тому виділити його як окрему складову є складною економічною та математичною задачею і можливо тільки за наявності ринкового середовища. Треба зауважити, що цим аспектам у національних і зарубіжних дослідженнях приділялася відповідна увага. Серед останніх варто виділити ґрунтовні роботи економіко-філософського напрямку І. Уайта [3] та О. Янга [4], праці з оцінки екологічного капіталу та стійкості екосистем І. Дерев'яго [5; 6], теоретико-методологічні розробки з економіки природокористування О. Неверова [7; 16] тощо. Необхідно також вказати на вагомий внесок в оцінку соціально-екологічних чинників природокористування вітчизняних учених, а саме: О. Алімова, С. Дорогунцова, І. Горленко, А. Маринича, Я. Олійника, М. Паламарчука, Л. Руденка, М. Хвесика, І. Бистрякова, В. Голяна, Д. Клинового [8–15] та інших. Слід підкреслити, що запропоновані методи дозволяють вирахувати лише окремі аспекти оцінки вартості природних ресурсів, наприклад через відновлювальну або екологічну ренту, що не повністю відображає сутність поставленого наукового завдання. Проте поза увагою залишаються питання, які дозволили б повною мірою визначити вартість екосистемного капіталу в складі природного багатства. Це свідчить про необхідність подальших досліджень як у концептуальному плані, так і щодо вдосконалювання методичних підходів до оцінки природного багатства, які, оперуючи агрегованими показниками вартісної

Рис. 4. Схема функціонування інформаційно-аналітичної системи економічної оцінки природних ресурсів: I – спрямування ресурсних показників до системи обліку; II – рух інформації у межах відповідної структури; III – наслідковий рух інформації

оцінки природних ресурсів, обов'язково враховували б в остаточному варіанті екосистемну складову.

Інформаційно-аналітичне забезпечення. Інформаційно-аналітичне забезпечення економічної оцінки природного багатства відповідно до сучасних вимог орієнтовано на побудову системи, яка відображає наявність та стан сукупності необхідних ознак природних ресурсів. Насамперед це стосується питань оцінки природного багатства як природного капіталу з позицій розуміння його як продуктивної сили або вартості, що приносить певну додану вартість. Отже, показники оцінки природного багатства мають відображати рівень його продуктивності, що характерно для нинішніх соціально-економічних умов. Проблемним завданням при цьому є визначення параметрів природного багатства саме в галузево-територіальному розрізі. У процесі його оцінки як природного капіталу виникає необхідність використання таких методів, які здатні забезпечити актуальну його вартісну характеристику для безпосереднього застосування в господарських системах.

Тут виникає ще одне важливе питання, а саме актуальна вартісна оцінка трьох складових відновлюваних природних ресурсів, включаючи водну, земельну та лісову, які повинні бути безпосередньо імплементавані в економічні відносини господарських систем. На відміну від зазначених складових, відновлювані мінерально-сировинні ресурси потребують високих витрат як грошей, так і часу для їх використання, тому їх актуальна вартість оцінюється переважно через потенціальну участь у суспільному виробництві з урахуванням фактору часу та ризиків, у тому числі підприємницького. У зв'язку з цим інформаційно-аналітичне забезпечення доцільно орієнтувати на використання методів оцінки природного капіталу в нинішній економічній ситуації на основі єдиного для всіх видів ресурсів генералізованого дохідного підходу, тобто визначення вартості природного капіталу за доходом, який може бути отриманий від експлуатації ресурсу з урахуванням окремої специфіки кожного виду капіталу. Це в жодному разі не виключає застосування інших підходів до визначення вартості природного капіталу при оцінюванні специфічних вартісних характеристик різних видів природного багатства. Нині на практиці застосовуються переважно три способи оцінки активів: через ринкову вартість фізичного ресурсу і через вартість ресурсу-аналогу, а також через існуючий потенціал активу, які доцільно використовувати для оцінки природних ресурсів.

Інформаційно-аналітична база розрахунку природного багатства за основними складовими ресурсів повинна одночасно з визначення можливостей високоефективної капіталізації останніх орієнтуватися на впровадження програмних і економічних методів управління, формування суверенних фондів та фондів відновлення й охорони природних ресурсів тощо, обґрунтування інвестицій і регулювання потоків доходів, оцінку ефективності інвестиційних проектів, а також забезпечення повноцінного виходу природного капіталу України та її регіонів на внутрішній і світовий ринки капіталів.

У цьому зв'язку концепцію інформаційно-аналітичної системи економічної оцінки природного багатства доцільно формувати на засадах об'єднання факторних ознак і характеристик природних ресурсів, які враховували б наявність природних ресурсів у межах визначених складових природного капіталу, їх характеристики як капіталу й джерела доходу; відображали системно-функціональну роль складових природних ресурсів у господарській діяльності; процеси самовідновлення для поновлюваних природних ресурсів, а також їх роль у забезпеченні сталого розвитку господарських систем.

Інформаційно-аналітична база складається з трьох основних масивів показників: первинні фактичні дані оцінки, включаючи абсолютні та відносні показники доходу природоресурсного походження; критеріальні, які відображають вплив відповідних факторів на ціну ресурсу, у т.ч. ставку дисконтування, коефіцієнт ризику, інфляції тощо; кінцеві агреговані та комплексні показники вартості природного капіталу за видами природних ресурсів.

Необхідно також зауважити, що крім важливої ролі для оцінки наявних вартісних показників природного капіталу як складової національного багатства інформаційно-аналітична система повинна забезпечувати й перспективну оцінку природного капіталу, а також підґрунтя для прийняття багатьох рішень державної політики у сфері природокористування. Таким чином, інформаційно-аналітична система оцінки природного багатства має функціонувати на постійній основі, оновлюватися, бути представленою в мережі державної статистики України. Оскільки ця система дає змогу ефективно структурувати інформаційні потоки, то її роль об'єктивно поширюється від суто інформаційної до аналітично-консалтингової.

У цілому інформаційно-аналітична база повинна повною мірою сприяти формуванню дієвих рекомендацій щодо напрямів ефективного використання природного багатства, залучення їх у господарський обіг, покращення системи обліку природного капіталу, забезпечення діючих нормативних методик оцінки природних ресурсів належною інформацією. Відповідно до цього функціонування інформаційно-аналітичної системи економічної оцінки можна простежити на схемі (рис. 4).

Водночас систему державної статистики необхідно доповнити відповідними показниками, що відображають стан елементів природного багатства країни та регіонів, які можуть бути ефективно використані при його визначенні. При цьому важливим є відображення саме кінцевих показників комплексної оцінки природного багатства.

Вартість природного багатства. Визначення загальної вартості екосистемного капіталу передбачає синтез двох видів вартостей, який надає нової повноцінної ознаки ресурсу і відповідно є більшим, ніж проста сума оцінюваних компонентів. Тобто, розділяючи вартість існування й використання, формується єдиний агрегований показник. Сутність його полягає в тому, що він має бути позитивним і таким, що збільшує просту арифметичну суму вартостей складових природного багатства за рахунок включення поправочного коефіцієнта емерджентності, який ураховує ступінь впливу екосистемного фактору на сумарну вартість природного багатства. Таким чином, зважаючи на викладене, кінцева формула розрахунку природного багатства відповідної території набуває такого вигляду:

$$V_{пб} = ke \sum Va = ke (V_{Зра} + V_{Вра} + V_{Лра} + V_{Мра}), \quad (1)$$

де $V_{пб}$ – вартість природного багатства;

$\sum Va$ – сума вартостей агрегованих складових природного багатства (водних, земельних, лісових, мінеральних ресурсів);

ke – коефіцієнт емерджентності, що враховує наявність екосистемного ресурсу;

$V_{Зра}$ – агрегована вартість земельних ресурсів;

$V_{Вра}$ – агрегована вартість водних ресурсів;

$V_{Лра}$ – агрегована вартість лісових ресурсів;

$V_{Мра}$ – агрегована вартість мінеральних ресурсів.

Як бачимо, така оцінка природного багатства для цілей економічного розвитку враховує функціональне соціо-еколого-економічне середовище реалізації визначених цільових орієнтирів у певний, окреслений

Рис. 5. Формування вартості природного багатства як функції екосистемної складової, агрегованої вартості природного багатства, часу, коефіцієнта капіталізації та ставки дисконту

рамками дослідження період часу. Таким чином, вартість природного капіталу повинна включати приріст вартості (капіталізацію) природного багатства за рахунок емерджентного характеру комплексної взаємодії природних та соціально-економічних чинників як функцію від агрегованої вартості природного багатства, часу, коефіцієнта капіталізації та ставки дисконту у вартості природного багатства. При цьому агрегована вартість природного багатства розраховується як проста арифметична сума вартостей агрегованих компонентів природного капіталу (водних, земельних, лісових та мінерально-сировинних ресурсів). Коефіцієнт капіталізації відображає здатність природно-економічної екосистеми забезпечувати умови для відтворення й приросту вартості природного капіталу з певною швидкістю за визначений період часу [13]. Для нашої країни, включаючи регіональний розріз, ставка доходу має бути більшою за рекомендований показник для розвинених держав, але меншою ніж для тих, що розвиваються високими темпами. Фактор часу є функціоналом, яким визначає період розрахунку потоку доходів, що відповідає в кінцевому підсумку вартості оцінюваного об'єкта дослідження, а також є складовою загального ризику отримання доходів. Зокрема, поряд із притаманним виду господарської діяльності ризиком він визначає загальний ризик господарювання. Стосовно природних ресурсів часовий фактор необхідно розглядати особливо ретельно, оскільки, на відміну від інших видів капіталу, швидкість капіталізації природних активів пов'язана з відповідною швидкістю їх відновлення або самовідновлення як екосистемних елементів або ж зі швидкістю видобутку ресурсу (наприклад, корисних копалин) із надр землі. Для оцінки екосистемного капіталу пропонується підхід, який пов'яже фактори часу і капіталізації природних ресурсів між собою і дає змогу розрахувати вартість екосистемного капіталу за різними підходами: як поточну вартість довічного аннуїтету (перпетуїтету) і дисконтованих капітальних вартостей за різний часовий період. Ставка дисконтування визначається на основі норми дисконту для інвестиційних проектів, що діє на дату оцінки як безпечна ставка доходу на вкладений капітал. Для української економіки, на думку більшості дослідників, базова норма дисконту має враховувати ставки доходу щодо найбільш ліквідних джерел фінансового доходу – державних цінних паперів та гарантованих державою чи власним капіталом великих банків довгострокових депозитів для юридичних осіб. Для визначення просторової диференціації екосистемних ресурсів природного багатства необхідно використовувати розподіл регіонів залежно від стійкості екосистеми кожної території.

У цілому врахування вартості екосистемного природного капіталу в оцінці природного багатства є тим більш цінним, оскільки викриває «приховану» вартість ресурсів, що використовуються як екосистемні

блага, але таких, що не фігурують об'єктивно в економічній звітності. Комплексно оцінений за таким підходом природний капітал відображає одночасно як вартість, так і цінність ресурсу, розкриваючи системно-структурний характер власне природного багатства (рис. 5). Відповідно споживчу екосистемну вартість мають усі компоненти природного багатства, навіть ті, які актуально представлені, проте економічно незатребувані в галузях економіки як ресурси, що й дає можливість виконати дійсно комплексну оцінку природного капіталу.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що сучасний концепт економічної оцінки природного багатства базується на складних теоретико-методологічних і практичних інструментальних засадах оцінювання природного капіталу. До них належать: комплексна вартісна оцінка природного багатства як природного капіталу і відповідно складова національного багатства; агрегація ресурсів за належністю до складу явищ природи (земельні, водні, лісові, мінерально-сировинні та ін.); диференційований підхід до оцінки кожного агрегату природного капіталу (води, землі, лісу, корисних копалин тощо), який враховує особливості нормативної грошової, витратної, рентної та інших оцінок кожного виду ресурсів, зважаючи на системні ознаки і властивості окремого агрегату в системі природокористування; оцінка природних ресурсів у повноцінних логістично-технологічних ланцюгах ресурсокористування в певних галузях національного господарства, де ресурси залучено в господарський обіг. Крім того, необхідно враховувати: екосистемний відтворювальний підхід; оцінку ресурсів в інституціональній системі господарювання; їх капіталізацію в системі сучасної ринкової економіки, яка зважає на перетворення в результаті природокористування природного капіталу в інші види капіталів, зокрема виробничий, торговий та фінансовий; умови забезпечення сталого розвитку природно-ресурсної екосистемної бази господарювання; просторову оцінку природного капіталу тощо.

ВИСНОВКИ

На нинішньому етапі розвитку України принциповим завданням є пошук внутрішніх резервів забезпечення стабільного покращення умов життєдіяльності людини. До цього часу суспільство не приділяло достатньої уваги питанням визначення ролі природного багатства держави як вагомого важеля активізації економічної діяльності. Значною мірою це пов'язано з недостатньою досконалістю методологічних засад оцінки природних ресурсів як капіталу. При цьому природний капітал України є вагомою складовою її національного багатства, проте значною мірою недооцінений. До того ж рекомендації Ріо+20 наголошують, що оцінка й облік природного капіталу має першорядне значення для забезпечення успішних економічних змін на шляху до сталого розвитку національної та світової економіки. Відштовхуючись від цього дискурсу, стає очевидним, що природний капітал як об'єкт оцінки потребує комплексного розгляду як сукупності різних видів капіталів природного походження, що в свою чергу є агрегованими сукупностями окремих видів капіталів у межах оцінок природних ресурсів, які належать до різних явищ природи. Виходячи з цього, метою оцінки необхідно вважати визначення масштабу сукупної вартості природного капіталу для подальшого використання її у господарській діяльності.

Розвинуті ринкові умови, до яких прагне Україна, потребують необхідності визначення економічної оцінки природного капіталу як вартості на основі дохідного підходу, визначаючи віддачу капіталу від наявного природного багатства як безпосередньо використовуваного в господарському обігу елемента національного господарства. При цьому основними параметрами оцінки є такі складові, як капіталізований дохід через визначення ренти, ставки доходу, вартості та цінності природного капіталу, дисконту, екосистемних параметрів тощо.

Важливою позицією є також і те, що оцінка природного багатства повинна враховувати загальногосподарський аспект цінності всієї сукупності природних ресурсів для національної економіки як екосистемного капіталу багатства. Зокрема, його слід розглядати як розрахунковий параметр, що відображає емерджентний характер системної взаємодії різних видів природних ресурсів між собою –

складових природного капіталу, тобто відображає ступінь економічної віддачі їх сукупності, яка, як відомо, перевищує в загальному випадку просту суму продуктивностей окремих агрегованих компонентів.

Тому до методу, який дає змогу наразі ефективно визначити вартість екосистемного капіталу, слід віднести його обчислення за агрегованими показниками, що враховують як приховану, так і капіталізовану вартість ресурсу через поправочні коефіцієнти емерджентності. Зазначене в цілому забезпечує врахування ступеня впливу екосистемного фактора на сумарну вартість природного багатства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Луман Н. Социальные системы: очерк общей теории / Николас Луман [перевод с нем. И. Д. Газиева; под ред. Н. А. Головина]. – СПб: Наука, Санкт-Петербургская издательская фирма, 2007. – С. 17–21.
2. Parsons T., Bales R. F., Shils E. A. Working Papers in the Theory of Action. Glencoe Ill., 1953. – 269 p.
3. White I.D., Mottershead D.N., Harrison S.J. Environmental Systems. Hardback, GergeAllen & Unwin, 1984. – 495 p.
4. Yong O.R. Resource regimes. Natural Resource and Social Institutions. Berkeley, Los Angeles: London Uiversity of California Press, 1982. – 276 p.
5. Деревяго И. П. Экологический капитал и экономическая система его воспроизводства / Деревяго И. П. – М.: Lap Lambert Academic Publishing GmbH KG, 2013. – 324 с.
6. Деревяго И. П. Основы устойчивого экономического роста: [монография] / И. П. Деревяго. – Минск: Дикта, 2005. – 304 с.
7. Неверов А. В. Устойчивое природопользование: сущность, механизм, концепция реализации: [монография] / А. В. Неверов, И. П. Деревяго. – Минск: БГТУ, 2005. – 174 с.
8. Маринич А. М. Конструктивно-географические основы рационального природопользования в Украинской ССР: теоретические и методические исследования / А. М. Маринич, И. А. Горленко, Л. Г. Руденко. – К.: Наукова думка, 1990. – 200 с.
9. Олійник Я. Б. Економіко-екологічні проблеми територіальної організації виробництва і природокористування / Я. Б. Олійник. – К.: Лібра, 1996. – 208 с.
10. Дорогунцов С. І., Муховиков А. М., Хвесик М. А. Оптимізація природокористування / навч. посіб. у 5-ти т.: Т. 1. Природні ресурси: еколого-економічна оцінка. – К.: Кондор. – 2004. – 291 с.
11. Хвесик М. А. Інституціональна модель природокористування в умовах глобальних викликів / Хвесик М. А., Голян В. А. – К.: Кондор, 2007. – 480 с.
12. Капіталізація природних ресурсів: [монографія] / за заг. ред. д. е. н., проф., а. к. НААН України М. А. Хвесика. – К.: ДУ ІЕПСР НАНУ, 2014. – 268 с.
13. Системні аспекти капіталізації природних ресурсів / [за наук. ред. акад. НААН України, д. е. н., проф. М. А. Хвесика]; Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». – К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2013. – 72 с.
14. Бистряков І. К. Методичні підходи до удосконалення економічної оцінки природного багатства України / Бистряков І. К., Клиновий Д. В. // Економіка природокористування і охорони довкілля: зб. наук. праць / Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». – К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2014. – С. 16–19.
15. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. академіка НАН України, д. т. н., проф., заслуженого діяча науки і техніки України Б. Є. Патона. – К.: ДУ ІЕПСР НАНУ, 2012. – С. 21–23.

16. Неверов О. В. Экологический капитал: содержание и теория воспроизводства / Неверов О. В., Деревяго И. П., Неверов Д. О. // Механизм регулирования экономики. 2010. – № 3, т. 1. – С. 43.

REFERENCES

1. Luman N. Social'nye sistemy: ocherk obshhej teorii [Social systems: general theory outline]. Saint Petersburg, Nauka, Sankt-Peterburgskaja izdatel'skaja firma, 2007, pp. 17-21 [in Russian].
2. Parsons T., Bales R.F., Shils E.A. Working Papers in the Theory of Action. Glencoe Ill., 1953, 269 p.
3. White I.D., Mottershead D.N., Harrison S.J. Environmental Systems. Hardback, GergeAllen & Unwin, 1984, 495 p.
4. Yong O.R. Resource regimes. Natural Resource and Social Institutions. Berkeley, Los Angeles: London Uiversity of California Press, 1982, 276 p.
5. Derevjago I.P. Ekologicheskij kapital i eekonomicheskaja sistema ego vosproizvodstva [Ecological capital and economic system of its reproduction]. Moscow, Lap Lambert Academic Publishing GmbH KG, 2013, 324 p. [in Russian].
6. Derevjago I.P. Osnovy ustojchivogo ekonomicheskogo rosta [Fundamentals of sustainable economic growth]. Minsk: Dikta, 2005, 304 p. [in Russian].
7. Neverov A.V., Derevjago I.P. Ustojchivoe prirodopol'zovanie: sushhnost', mehanizm, koncepcija realizacii [Sustainable use of natural resources: the essence of the mechanism, the concept of implementation]. Minsk, BGTU, 2005, 174 p. [in Russian].
8. Marinich A.M., Gorlenko I.A., Rudenko L.G. Konstruktivno-geograficheskie osnovy racional'nogo prirodopol'zovanija v Ukrainskoj SSR: teoreticheskie i metodicheskie issledovanija [Structural and geographical bases of environmental management in the Ukrainian SSR: theoretical and methodological researches]. Kyiv, Naukova dumka, 1990, 200 p. [in Russian].
9. Olijnyk Ya.B. Ekonomiko-ekolohichni problemy teritorial'noyi orhanizatsiji vyrobnytstva i pryrodokorystuvannya [Economic and environmental issues of territorial organization of production and environmental management]. Kyiv, Libra, 1996, 208 p. [in Ukrainian].
10. Dorohuntsov S.I., Mukhovykov A.M., Khvesyk M.A. Optymizatsiya pryrodokorystuvannya. Pryrodni resursy: ekoloho-ekonomichna otsinka [Optimization of natural use. Natural resources: ecological and economic evaluation]. Kyiv, Kondor, 2004, 291 p. [in Ukrainian].
11. Khvesyk M.A., Holyan V.A. Instyutsional'na model' pryrodokorystuvannya v umovakh hlobal'nykh vyklykiv [The institutional model of nature in terms of global challenges]. Kyiv, Kondor, 2007, 480 p. [in Ukrainian].
12. Khvesyk M.A. Kapitalizatsiya pryrodnykh resursiv [Capitalisation of natural resources]. Kyiv, DU IEPSSR NANU, 2014, 268 p. [in Ukrainian].
13. Khvesyk M.A. Systemni aspekty kapitalizatsiji pryrodnykh resursiv [System aspects of natural resources capitalization]. Derzhavna ustanova "Instytut ekonomiky pryrodokorystuvannya ta staloho rozvytku Natsional'noyi akademiyi nauk Ukrainy", Kyiv, DU IEPSSR NANU Ukrainy, 2013, 72 p. [in Ukrainian].
14. Bystryakov I.K., Klynoviy D.V. Metodichni pidkhydy do udoskonalennya ekonomichnoyi otsinky pryrodnoho bahatstva Ukrainy [Methodological approaches to improving the economic evaluation of natural wealth of Ukraine]. Ekonomika pryrodokorystuvannya i okhorony dovkillja: zb. nauk. prats', Derzhavna ustanova "Instytut ekonomiky pryrodokorystuvannya ta staloho rozvytku Natsional'noyi akademiyi nauk Ukrainy", Kyiv, DU IEPSSR NANU Ukrainy, 2014, pp. 16-19 [in Ukrainian].
15. Paton B. Ye. Natsional'na paradyhma staloho rozvytku Ukrainy [National sustainable development paradigm of Ukraine]. Kyiv, DUIEPSSR NANU, 2012, pp. 21-23 [in Ukrainian].
16. Neverov O.V., Derevjago I.P., Neverov D.O. Ekologicheskij kapital: sodержanie i teorija vosproizvodstva [Ecological capital: content and theory of reproduction]. Mehanizm reguljuvannja ekonomiki, 2010, no. 3, vol. 1, 43 p. [in Russian].

UKRAINIAN JOURNAL
ЕКОНОМІСТ

Український журнал
«ЕКОНОМІСТ»
з 2011 року представлений
у міжнародній економічній
наукометричній базі RePEc.
У зв'язку з розширенням
розміщення публікацій
в RePEc з 2013 року

Змінюються вимоги
до змісту статей.
Уважно слідкуйте
за інформацією
в наступних
номерах журналу
і на сайті
<http://ua-ekonomist.com>